

Arkivsak-dok. 24/00315-10
Saksbehandler Kristin Melkild Avset

Saksgang	Møtedato	Saksnr
Fylkesutvalg	23.04.2024	46/24

Svar på høring til Riksantikvaren om bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer

Innstilling:

Fylkesutvalget gir slikt høringssvar til *Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer*:

1. Deltema 1 og 2 har relevant innhold, men bør gis navn som samstemmer med innholdet, og historikk og eksempler i teksten bør representere hele kysten.
2. Det mangler deltema knyttet til havet som ressursgrunnlag og næringsgrunnlag – da dette er bakgrunnen for at vi i det hele tatt bør langs Norskekysten.
3. De tre deltemaene burde være relevant for hele kysten; regionale satsinger bør være undertema.
4. Satsingen på urfolks og nasjonale minoriteters kulturminner, herunder kvensk og sjøsamisk, bør få større oppmerksomhet i bevaringsstrategien.
5. Verdensarv bør inkluderes i bevaringsstrategien.
6. Bevaringsstrategien gjenspeiler i liten grad det Troms og Finnmark fylkeskommune innstilte ved forrige høring.
7. Bevaringsstrategiene må følges opp med ressurser i forvaltningen og konkrete virkemidler, som tilskuddsordninger.

04.04.2024

Øystein Ruud
Fylkeskommunedirektør

Vedlegg

Invitasjon til høring - Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer
Riksantikvarens forslag til bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer
Protokoll fra konsultasjon med Sametinget 26.01.2024

Bakgrunn

Etter regionreformen av 2017 og den påfølgende oppgaveoverføringen fra 2020, har Riksantikvarens rolle som direktorat blitt tydeliggjort. Riksantikvaren utarbeider nå flere nye bevaringsstrategier som ledd i ny nasjonal politikk på kulturmiljøfeltet. Bevaringsstrategiene skal være verktøy for vern og utvikling av prioriterte kulturmiljøer.

Riksantikvaren har sendt Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer på høring, med høringsfrist 2. mai 2024. Saken fremmes for at fylkesutvalget skal vedta Finnmark fylkeskommunes høringsuttalelse.

Beskrivelse

Begrepet bevaringsstrategier ble introdusert i Meld. St. 16 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*. I meldingen står det at «for å ta vare på et mangfold av kulturmiljø vil regjeringen derfor utarbeide bevaringsstrategier for prioriterte tema der all virkemiddelbruk skal ses i sammenheng.»

Bevaringsstrategiene skal legge til rette for at kulturminner, kulturmiljøer og landskap bevares og brukes som ressurser i samfunnsutviklingen. De skal synliggjøre og utnytte kulturmiljøenes betydning for miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. De nye bevaringsstrategiene skal erstatte 10 eksisterende bevaringsprogram, som omfatter utvalgte arkeologiske kulturminner, bergkunst, fredete bygninger i privat eie, fartøy, ruiner, samiske kulturminner, stavkirkene, brannsikring av stavkirkene, tekniske og industrielle kulturminner og verdensarv. Disse programmene ble fulgt opp med ulike typer virkemidler, med ulike mål.

I fylkesrådssak 116/23 ga Troms og Finnmark fylkeskommune høringsuttalelse til Riksantikvarens forslag til overordnede bevaringsstrategier. Høringssvaret støttet videre arbeid med de nasjonale bevaringsstrategiene, og ga flere innspill for å gjøre strategiene relevante for forhold i nord. Det ble blant annet påpekt at de unike kulturmiljøene og historiene fra de nordlige landsdelene må få den plassen de fortjener i bevaringsstrategiene, og at det var viktig å inkludere verdensarv.

Det ble også påpekt at det må følge med statlige ressurser i forbindelse med bevaringsstrategiene, dersom det skulle bli behov for ekstra stillingsressurser i fylkeskommunene for å utføre nye oppgaver. I tillegg ble det påpekt at bevaringsstrategiene må følges opp med konkrete virkemidler, som blant annet tilskuddsordninger.

I høringen av forslag til overordnede bevaringsstrategier var det varslet at to piloter for konkrete bevaringsstrategier skulle sendes ut i 2023. Bevaringsstrategi for *kystens kulturmiljøer* er nå på høring, og bevaringsstrategi for *landbrukets kulturmiljøer* kommer på høring seinere i vår.

Kort oppsummering av bevaringsstrategi kystens kulturmiljø:

Bevaringsstrategien for kystens kulturmiljøer skal medvirke til at et større mangfold av kulturmiljøene langs kysten blir tatt vare på, og blir tatt i bruk og sett på som en ressurs i samfunnsutviklingen.

Bærekraftig bruk og forvaltning av kulturmiljøer kan gi steder økt kvalitet, gi muligheter for næringsutvikling og bidra til god ressursbruk og sirkulærøkonomi. Bevaringsstrategien for kystens kulturmiljøer vil derfor se bevaring, bruk og utvikling i sammenheng. Bevaringsstrategien omtaler det kulturhistoriske tema som er valgt, prioriterte deltemaer og typer aktiviteter og tiltak som anbefales.

I bevaringsstrategi for kystens kulturmiljø er det valgt ut tre deltema, som så har ulike undertema, utfordringsbilde, aktuelle aktører, resultatmål, samt aktiviteter og tiltak lista opp. De tre deltemaene (undertema i parentes) er:

1. Sjøveien (uthavner; handelssteder; post- og anløpssteder for kystbåtene)
2. Naustet – der vi går i land (støa, naustet og robåten; sjøbua, brygga og saltebua)
3. Ferie og friluftsliv langs kysten (fritidsbebyggelse; fellesskapets fritid og ferie; fritidsbåter)

Bevaringsstrategien har også fire innsatsområder, som skal være felles for alle deltemaene. Disse er:

- Bevaring og ombruk
- Kunnskap og kompetanse
- Opplevelse og engasjement
- Urfolk og nasjonale minoriteter

Utfordringer og muligheter som beskrives i strategien er knytta til avgrensning, endret klima, utbyggingspress, endret arealbruk, samt svært varierte kulturminner. I tillegg nevnes forholdet mellom ny bruk og næringsutvikling og bærekraftig ressursforvaltning. Ulike interessekonflikter i strandsone, knyttet til fri ferdsel og allemannsrett nevnes også, der dette kan ha positive effekter ved tilrettelegging for friluftsliv, og negative effekter hvis det privatiseres i forbindelse med for eksempel reiselivsbedrifter eller annen utbygging.

Strategien gir en geografisk og tematisk avgrensning, mens tidsmessig skal strategien innbefatte alle kulturminner fra steinalder og fram til vår tid. Aktuelle aktørers ulike ansvar blir også beskrevet.

Riksantikvaren ber i sin høringsinvitasjon spesielt om tilbakemelding på:

1. Avgrensning: I hvilken grad er avgrensningen egnet til å favne de viktigste behovene og utfordringene knyttet til bevaring og bruk av kystens kulturmiljøer?
2. Deltemaer: Er de foreslåtte deltemaene i bevaringsstrategien egnet til å spisse innsatsen mot de riktige områdene innenfor kystens kulturmiljøer? Har de foreslåtte deltemaene det riktige innholdet og de rette prioriteringene? Er det visse kulturmiljøer som bør vektlegges mer innenfor de enkelte deltemaene? Hvilke problemstillinger bør prioriteres?

Vurdering

Fylkeskommunedirektøren registrerer at det er et omfattende arbeid Riksantikvaren er i ferd med å gjøre. De ti tidligere bevaringsprogrammene har hatt gode resultater, og har fungert godt. Behovene de har dekket vil ikke forsvinne.

Satsingen på kystens kulturmiljø er i tråd med Finnmark fylkeskommune og Sametingets regionale plan for kulturminner og kulturmiljø i Finnmark 2017-2027. Bosettingen i Finnmark er, og har alltid vært, prisgitt kysten og det havet gir. Det har også alltid vært stor kontakt mellom innland og kyst.

Det er et uttalt ønske fra Riksantikvaren at strategien skal bidra til å styrke næringsutvikling og reiseliv, og bidra til ny og fortsatt bruk av de kulturmiljøene vi omgir oss med. Dette samsvarer godt med det overordnede målet for kulturmiljøforvaltningen i Finnmark, som er at «*kulturminners og kulturmiljøers historiske verdier og bruksverdier aktiveres i samtiden og bevares for kommende generasjoner*».

Avgrensning

Den geografiske beskrivelsen av kysten som «fra svenskegrensen til Grense Jakobselv» (s. 4) og «fra svenskegrensen til Kirkenes» (s. 5), er inkonsekvent og upresis i begge ender. Man kan enten skrive fra kommune til kommune, eller «fra Jakobselva til Iddefjorden», hvis man for eksempel ønsker å bruke elv og fjord som begrep. Fra Øst-Finnmark til Østfold er mer romslig, men også bedre.

I strategien defineres “kysten” til *i, ved eller i umiddelbar nærhet* til saltvann. Strategien skal samtidig være geografisk romslig nok til å favne viktige sammenhenger mellom kyst og innland. Det har alltid vært stor grad av samhandling og flytting mellom kyst og innland i Finnmark, og i noen tilfeller kan ikke kulturminner defineres til å tilhøre kystnæringer eller innlandsnæringer. Det virker likevel fornuftig å lage en avgrensning som i hovedsak er knyttet til saltvann.

Strategien skal ha fokus på urfolk og minoriteter, noe som er positivt. Et eksempel som nevnes er sjøsamiske gammenaust. Fylkeskommunedirektøren ser det som viktig å framheve urfolks og minoriteters kulturminner i strategien, spesielt de kvenske og sjøsamiske, noe som med fordel kunne vært bredere beskrevet og mer konkretisert.

Deltemaer

Deltema 1: Sjøveien

Deltemaet oppleves relevant og viktig, og en interessant vinkling på hvordan bosetting langs kysten har vært knyttet sammen. Det oppleves likevel i beskrivelsen som om dette er noe som ikke finnes lenger: «*Tiden da sjøen bandt sammen og landet skilte*». I deler av landet, spesielt her i nord, er sjøveien ennå den viktigste veien. Landet skiller oss fremdeles, når veier, broer og tunneler er stengt.

Eksemplene på historiske hendelser som har fått påvirkning på sjøveien, bør komme fra hele kysten. Også i Finnmark har det vært utstrakt internasjonal kontakt med det europeiske fastlandskontinentet, blant annet via handel og hvalfangst. Minst like viktig var den omfattende kontakten østover, med pomorhandelen til Murmansk, Kvitsjøen og videre.

Det velges nå ut tre typer kulturmiljøer som vil være satsingsområder i deltema «Sjøveien». Dette er *uthavnene på Agder, handelssteder langs kysten og post- og anløpssteder for kystbåtene*. For Finnmark er kun de to siste relevante, selv om vi også ser viktigheten av uthavnene. Undertemaene oppleves med noe snever tidshorison, selv om det under handelssteder kort refereres til førkristen tid.

Deltema 2: Naustet – der vi går i land

Deltemaet har et noe underlig navn, da vi ikke går i land i naustet. Temaet beskrives i teksten som å omhandle kystnæring og virksomhet langs kysten, noe som er et svært viktig tema for Finnmark. Beskrivelsen i teksten og med undertema fanger opp stor tidsdybde og både arkeologiske kulturminner og stående bygg.

Det kunne med fordel vært større fokus på havet og fjorden som erverv og økonomisk ressurs, med fiske, fangst og foredling i både stor og liten skala. Navnet burde endres for å samsvare med innholdet, og heller ha *kysten som ressurs og næringsvei* - dette er tross alt bakgrunnen for all bosetting langs kysten.

Deltema 3: Ferie og friluftsliv langs kysten

Kulturmiljøer knyttet til ferie og friluftsliv er et spennende tema, som fortjener mer oppmerksomhet. Det er likevel et tema med veldig kort tidshorison, og det oppleves som ganske geografisk begrenset. Kulturminner i Finnmark knyttet til rekreasjon og fritid er gjerne fraflyttede bolighus på uveisomme steder, gamle laksehytter som er omgjort til fritidshytter for fritidsfiske, samt nye hytter. I den tekstlige beskrivelsen av temaet og undertemaene, kommer det fram at det i hovedsak dreier seg om kulturminner knyttet til de privilegertes rekreasjon fra 1860-tallet, fritidshus, hytter og båter fra 1920-tallet, samt friluftsbad, feriekolonier, feriehytter og hyttekolonier fra mellom- og etterkrigstida.

Deltemaet oppleves som lite relevant for Finnmark, med forbehold om at kjennskapet til denne delen av kulturhistorien i landsdelen er begrenset. Slik deltema 1 og 2 er presentert, passer ikke dette

deltemaet inn under noen av de andre. Det må vurderes hvorvidt det skal være et eget deltema, slik det står i dag, spesielt med tanke på avgrensningen i tid og rom.

Generell tilbakemelding

Fylkeskommunedirektøren mener at det er tydelig at bevaringsstrategien er skrevet med et blikk på Norge sett fra sør. Eksempler og beskrivelser fra de nordligste fylkene er omtrent ikke til stede, og deltemaer og undertemaer er ikke valgt med tanke på bevaring av særegne og svært viktige kulturmiljø her i nord, mens strategien inneholder spesifikke eksempler og undertemaer som bare er relevant for noen deler av kysten.

I Troms og Finnmark fylkeskommunes høringsvar våren 2023 ble det fremhevet at de unike kulturmiljøene og historiene fra de nordlige landsdelene må få den plassen de fortjener i bevaringsstrategiene, slik at de kan ivaretas for ettertiden. Dette finner vi lite igjen av i forslaget til bevaringsstrategi for kystens kulturmiljø.

Verdensarv er også utelatt, selv om det i endelig forslag til tematiske bevaringsstrategier fra sommeren 2023 nevnes at verdensarv kan være aktuelt å løfte fram i bevaringsstrategiene. Her nevnes det også at de første bevaringsstrategiene som piloter skal brukes til å teste hvordan arkeologiske kulturmiljøer skal håndteres. Dette gjenspeiles ikke i videre grad i beskrivelser i strategien.

Troms og Finnmark fylkeskommune meldte også om behov for ressurser til å følge opp bevaringsstrategiene, dersom det fører til flere oppgaver i forvaltningen. For å følge opp bevaringsstrategiene trengs det omfattende kartlegging, både av kulturminner, mulig bruk og mulige interessekonflikter. Regionforvaltninga ved fylkeskommunene har veldig ulike ressurser til slikt arbeid, og det må settes av ressurser til dette fra statlig hold. De eksisterende behovene og arbeidsoppgavene, som dels knyttes til de eksisterende bevaringsprogrammene, vil ikke forsvinne.

Tilskudd til istandsettingsprosjekter av nasjonalt viktige kulturminner må fortsette, gjerne spisset for å nå de nasjonale målene om økt bærekraft, mangfold og engasjement.

Relevant handverkskompetanse og kompetanse til å videreutvikle kulturmiljøer bærekraftig og med hensyn til aktiv næringsbruk må også opp. Godt bevarte kulturmiljø er en helt eksepsjonell samfunnsressurs, med tanke på identitetsskaping, trivsel, bolyst, økt økonomisk verdi, reiseliv og turisme, for å nevne noe.

Alt i alt oppfattes bevaringsstrategien for kystens kulturmiljø som svært viktig, men med flere mangler. Noen småfeil, som er enkle å rette opp, noen mer tematisk kompliserte, som handler om hvordan man skal dele inn i tema; som kommunikasjonsåre, erverv/næring, fritid/rekreasjon stilt opp mot kulturminnetyper som bygninger, arkeologiske kulturminner mm.

Fylkeskommunedirektøren vil understreke viktigheten av at strategien må være relevant også for Finnmark, da den skal dekke hele kysten, fra øst til vest, nord og sør.